

Csillagászati bibliográfia

Nem bővelkedünk manapság természettudományi bibliográfiákban, ezért méltán megérdemli a figyelmet a Hajdú-Bihar megyei Könyvtár összeállítása, amely borítóján a fenti, belső címlapján a *Bevezető a csillagászat magyar nyelvű irodalmába (1945—1979)* címet viseli. Anyagának gyűjtője, szerkesztője *Kiss Imre*. A bibliográfia — a bevezetés tanúsága szerint — a csillagászat magyar nyelvű irodalmát öleli fel a teljesség igénye nélkül. Az összeállító — helyesen — széleskörűen értelmezi témáját: a csillagászatnak lehetőleg minden lényeges fejezetéhez, területéhez igyekeznek irodalmi forrást nyújtani. A gyűjtés alapjául a *Magyar Könyvészet*, illetve a *Magyar Nemzeti Bibliográfia*, valamint a *Magyar Folyóiratok Rепertórium*a szolgált, ezekből a gyűjtést a teljesség igényével végezte a szerkesztő. A bibliográfia a témába vágó java könyvtermést regisztrálja, az általános természettudományi, csillagászati, fizikai s más folyóiratok cikkeit, sőt a napilapok szakmai és tartalmi szempontból időtállóknak bizonyuló írásait is. A kötet, bár anyaggyűjtésének időhatárait 1945-ben és 1979-ben állapítja meg, 1945 előtti anyagot is felvesz, elsősorban történeti és életrajzi vonatkozású forrásokból. Így került az összeállításba egyebek között a *Stella*, a *Stella Almanach*, a *Csillagászati Lapok* stb. néhány közleményének, valamint a felszabadulást megelőző évek néhány népszerű, többé-kevésbé ma is használható kötetének címléírása. Ez utóbbiak esetében a kritikai értékelés egy-egy, kissé bővebb annotáció révén hasznos lehetett volna.

A kötet először az irodalmi tájékozódás segédeszközeit: a bibliográfiák, szótárak, csillagkatalogusok, táblázatok, lexikonok címadatait sorolja fel, ezt a csillagászat és rokontudományai folyóiratainak és évkönyveinek leírásai követik. Az anyag az egyetemes és a magyar csillagászat történetének irodalmával folytatódik, majd az egyetemes tudománytörténet, művelődéstörténet és a rokontudományok történetének irodalmából vá-

logatott címek következnek. A csillagászat nagyjairól megjelent írásokat nevük betűrendjében sorolja fel a kiadvány. E fejezet végére került a csillagászati tudományos élet és ismeretterjesztés irodalma. A további fejezetekben az összefoglaló csillagászati munkákat (enciklopédiák, kézikönyvek, kisebb összefoglaló és népszerűítő művek stb.), a csillagászati megfigyelés eszközeinek és módszereinek ugyancsak szerteágazó irodalmát találjuk — beleértve az amatőr csillagászattal kapcsolatos írásokat is. Az ezt követő nagy fejezetekbe a Naprendszer, a Föld, a bolygók, üstökösök, meteorok, a Tejútrendszer és a Tejútrendszeren kívüli térség, majd a klasszikus és a modern csillagászat kérdéseivel foglalkozó könyvek, cikkek címléírásai kerültek. A modern csillagászat anyagában található az asztrofizika, a változó csillagok, a kozmikus sugárzás, az égitestek és a világegyetem fejlődését tárgyaló irodalmat, valamint a kozmológia fontosabb témáit, mint amilyenek például az Univerzum-modellek, a tér és idő, a véges és végtelen, a táguló Világegyetem stb. Külön fejezet gyűjti egybe a világról alkotott valós és áltudományos nézetek és a csillagászat néprajzi vonatkozásainak irodalmát, továbbá a Földön kívüli élet szerteágazó kérdéseit, az élet keletkezését és feltételeit, a Földön kívüli civilizációkat és azok földi nyomait tárgyaló könyveket, cikkeket. A bibliográfia terjedelmes zárófejezete pedig a csillagásztól elválaszthatatlan űrkutatás és űrtechnika irodalmát tárja fel, felölelve az összefoglaló és a történeti munkákat, az űrprogramok és az életrajzok sorát, az űrkutatás céljait és eredményeit szerteágazóan tárgyaló műveket, a rakétechnikával, az űrtechnikával, űrhajózással — illetve ezek számos részterületével is — foglalkozó írásokat.

A címléírások rövidek, szükség esetén — néha csak egy tárgyszó erejéig — tömören annotáltak. Jó módszer, hogy egy-egy témakört olyan utalások („lásd még”) zárnak, amelyek nagyobb, össze-

foglaló műveknek az adott témakörrel foglalkozó részeire is utalnak. A 3569 tételt tartalmazó kötet szerkezete jól áttekinthető, néhol azonban talán túlságosan kis fejezetekre van bontva. Sajnálatos, hogy jó néhány téma esetében a tételek a szerzők nevének betűrendjében követik egymást, holott az időrend a téma történeti fejlődését is jobban illusztrálja, s így sokkal hasznosabb lett volna. A kötetben könnyen tájékozódhatunk a részletes tartalomjegyzék, a tételszámokra utaló szerzői névmutató, a tárgyalt személyek és témakörök ne-

vét egyetlen rendszerben közlő tárgymutató alapján. A bibliográfiát haszonnal forgathatják a tájékoztató könyvtárosok, a tanárok, az ismeretterjesztéssel foglalkozók, valamint az érdeklődő nagyközönség tagjai is. Jó lenne e munka szerves folytatásaként folyamatosan közreadni az 1980 után megjelent irodalmat is, és esetleg nagy vonalakban követve a mű szerkezetét, tematikus katalógust szerkeszteni. (*Debrecen 1981. Hajdú-Bihar megyei Könyvtár. Házi soksz. 485 l.*)

Csomor Tibor

Lapozgató

A levéltári évkönyvek közül a Somogy megye múltjából című sorozat 13. kötetére, az 1982. évre azért kell felhívni a figyelmet, mert a sorozat, amelyben ez megjelent, a legfrissebb és legszínvonalasabb a maga műfajában, s — előző kötetéhez hasonlóan — nemcsak helyi, Somogy megyei vonatkozású, hanem a Dunántúl történetével foglalkozó, sőt az országos történetírás számára is felhasználható tanulmányokat közöl. Ilyen például *Komjáthy Miklós* folytatásos forrásközlése a somogyi konvent II. Ulászló-kori okleveleiről, *Kanyar József* tanulmánya a dél-dunántúli püspökökről a XVIII—XIX. században használt tankönyvekről és pedagógiai kézikönyvekről, *Kelemen Elemér* a Dunántúl 1867 és 1900 közötti népoktatásáról (a szerző *Néptanítók Somogyban a kiegyezés korában* című munkáját a *Somogyi Almanach* nevű kitűnő kiadványsorozat 34—35. számaként külön jelentette meg a Somogy megyei Levéltár), továbbá *Andrássy Antal*nak a szó szoros értelmében vett izgalmas írása a kalandos sorsú Noszlopy Gáspár illegális éveiről (1849—1853) és *Tilkovszky Lóránt* tanulmánya a magyarországi német mozgalom külföldről támogatott náci irányzata elleni harc 1935—1936-os időszakáról. (1982. 448 l. — 98 Ft) — Az ugyancsak rendszeresen jelentkező **Hajdú-Bihar megyei levéltári évkönyvsorozat 1981. évi, VIII. kötet**e egységes szerkesztetű: elsősorban iskolatörténeti és közművelődéstörténeti tanulmányokat közöl részben megyei, részben tiszántúli kitekin-téssel. Könyvtártörténeti szempontból fontos a két világháború között Hajdúböszörményben működő olvasóköri történetét feldolgozó írás, *Radics Kálmán* munkája. Ez a kötet adott helyet a

Bényei Miklós által szerkesztett, *Hajdú-Bihar megye helytörténeti irodalma 1980.* című kitűnő, név- és helymutatóval is feltárt bibliográfiának. (1981 [1982] 227 l. — 30 Ft). *A Hajdú-Bihar megyei Levéltár közleményei* nevű sorozat 17. köteté „... **Munkát, szellemet, észt...**” címmel a megye 1944 és 1956 közötti iskolán kívüli népművelésének dokumentumait tartalmazza időrendi csoportosításban. *A Gazdag István* levéltárigazgató által szerkesztett gyűjtemény nagyon sok könyvtári dokumentumot is közléstesz, ezek ismerete nélkülözhetetlen a felszabadulás utáni könyvtárügy történetét tanulmányozók vagy feldolgozók számára. (1981 [1982] 265 l. — 30 Ft). — Hajdú-Bihar gazdag olvasóköri hagyományaira vonatkozó adalékokat az a kötet is tartalmaz, amelyet a Hajdúszoboszlói Városi Tanács adott ki **Tanulmányok és dokumentumok Hajdúszoboszló történetéből a Tanácsköztársaság leverésétől a felszabadulásig** címmel. A szintén *Gazdag István* által szerkesztett kiadvány az ismert fürdőváros gazdasági életével és politikai történetével foglalkozó áttekintéseken kívül tárgyalja az 1919–1944-es időszak oktatás- és népműveléstörténetét is (*Tóth Béla*), a város sajtótörténetét pedig *Bényei Miklós* könyvtáros tanulmánya tárja fel. (Hajdúszoboszló 1981 [1982] 149 l. — 30 Ft). — **A Debrecen város magisztrátusának jegyzőkönyvei** című sorozatnak az 1550 és az 1551-es évre vonatkozó köteté a megyei levéltár és a Kossuth Lajos Tudományegyetem középkori magyar történelmi tanszékének közös kiadványaként, *A Hajdú-Bihar megyei Levéltár forráskiadványainak* 3. füzeteként jelent meg *Balogh István* válogatásában és dokumentum-fordításával. (1982. 92 l.)